

Ferenc pápa *Admirabile signum* kezdetű apostoli levele
a betlehem jelentéséről és értékéről

1. A betlehem csodálatos jele, mely annyira kedves a keresztény népnek, mindig ámulatba ejt és csodálkozással tölt el bennünket. Amikor megjelenítjük Jézus születésének eseményét, akkor voltaképpen egyszerűen és örömmel Isten Fia megtestesülésének titkát hirdetjük. A betlehem ugyanis mintegy élő evangéliumként a Szentírás oldalainak túlsordulása. Amikor szemléljük a karácsonyi születés jelenetét, lélekben útra kell indulnunk, mert vonz bennünket Annak alázata, aki emberré lett, hogy minden emberrel találkozzon. És ekkor felfedezzük, hogy ő annyira szeret bennünket, hogy eggyé válik velünk, hogy mi is egysülhessünk vele.

Ezzel a levéllel családjaink szép hagyományát szeretném támogatni, melyek a karácsony előtti napokban elkészítik a betlehemet. Továbbá azt a szokást is, hogy felállítják azt a munkahelyeken, az iskolákban, a kórházakban, a börtönökben, a tereken... Ez valóban a teremtő képzelet edzése, mely a legkülönfélébb anyagokat is felhasználja, hogy szépséges kis remekműveket hozzon létre. Gyerekként tanuljuk meg: amikor édesapa és édesanya, a nagyszülőkkel együtt, továbbadják ezt az örömteli szokást, mely gazdag népi lelkiséget foglal magában. Kívánom, hogy ez a gyakorlat sose szűnjön meg; sőt, remélem, hogy ahol már kiment a divatból, újra felfedezik és felélesztik.

2. A betlehem állítás eredete elsősorban Jézus betlehemi születésének egyes részleteiben található, ahogyan azokat az evangélium leírja. Lukács evangélista egyszerűen azt mondja, hogy Mária „megszülte elsőszülött fiát, bepólyálta, és jászolba fektette, mivel a szálláson nem volt hely számukra” (Lk 2,7). Jézust egy *állatetetőbe* helyezik, amelyet latinul *praeseptum*nak, olaszul *presepenek* hívnak.

E világba lépve Isten Fia ott talál helyet, ahová az állatok enni mennek. A széna lesz az első fekhelye annak, aki az „égből alászállt kenyérként” nyilatkoztatja majd ki magát (Jn 6,41). Olyan szimbolizmus ez, amelyre – más atyákkal együtt – már Szent Ágoston rátapintott, amikor azt írta: „Etetőbe fektetve lett a mi ételünk” (Serm. 189.4). A jászol valóban kapcsolatban áll Jézus életének különféle titkaival, és közel hozza azokat mindennapi életünkhöz.

De nézzük csak a betlehem eredetét, ahogyan mi ismerjük. Gondolatban menjünk vissza Greccióba, a Riéti-völgybe, ahol Szent Ferenc valószínűleg Rómából érkezve megállt, ott hagyta ugyanis jóvá reguláját 1223. november 29-én III. Honorius pápa. A Szentföldön tett látogatása után azok a barlangok különleges módon emlékeztették a betlehemi tájra. És elképzelhető, hogy Isten Szegénykéjére mély benyomást tettek a Jézus születését ábrázoló mozaikok Rómában, a Santa Maria Maggiore-bazilikában, épp azon a helyen, ahol ősi hagyomány szerint a jászol deszkáit őrizték.

A *Ferences források* [Fonti Francescane] részletesen elmondják, mi történt Greccióban. Tizenöt nappal karácsony előtt Ferenc hívott egy János nevű helybeli embert, és kérte, hogy segítsen neki teljesíteni vágyát: „Szeretném megjeleníteni a Betlehemben született kisdedet, és valamiképpen testi szememmel látni, hogyan nélkülözte az újszülötteknek szükséges dolgokat, hogyan helyeztetett jászolba, és hogyan feküdt a szénán az ökör és a szamár között.”^[1] A hú barát, amint ezt meghallotta, azonnal elindult, hogy mindent előkészítsen, amit kellett, a kijelölt helyen, a Szent vágya szerint. December 25-én sok-felől sok testvér érkezett Greccióba, ugyanígy férfiak és nők is a környékbeli parasztházakból, virágokat hoztak, és fáklyákat, hogy bevilágítsák azt a szent éjszakát. Amikor Ferenc megérkezett, ott találta a szénajászlát, az ökröt és a szamarat. Az odaérkező emberek korábban nem tapasztalt, kimondhatatlan örömet éreztek a karácsonyi születés jelenete előtt. Aztán a pap ünnepélyes misét mutatott be a jászlon, rámutatva az Isten Fiának megtestesülése és az eucharisztia közötti kapcsolatra. Akkor ott, Greccióban nem voltak szobrocscák: a betlehemet a jelenlévők alkották és élték át.^[2]

Így születik meg hagyományunk: mindenki a barlang körül, tele örömmel, és már nincs távolság a lezajló esemény és a titok részesei között.

Szent Ferenc első életrajzírója, Celanói Tamás emlékeztet arra, hogy azon az éjszakán az egyszerű és megható jelenethez egy csodálatos látomás ajándéka is társult: az egyik jelenlévő magát a kised Jézust látta a jászolban feküdni. Abból az 1223-as karácsonyi betlehemből „mindenki kimondhatatlan örömmel telve tért vissza otthonába”.^[3]

3. Szent Ferenc azzal az egyszerű jellel nagyszerű evangelizáló munkát végzett. Tanítása behatolt a keresztények szívébe, és a mai napig megmaradt hamisítatlan alakjaként annak, hogyan lehet egyszerűen hitünk szépségét újra bemutatni. Maga a hely pedig, ahol az első betlehemet felállították, ezeket az érzéseket fejezi és váltja ki. Greccio menedékké válik a lélek számára, mely elrejtőzik a sziklán, hogy csendbe burkolózzon.

Miért vált ki a betlehem ekkora ámulatot és meghatódottságot? Mindenekelőtt azért, mert nyilvánvalóvá teszi Isten gyengédségét: Ő, a világegyetem Teremtője leereszkedik a mi kicsinységünk szintjére. Az élet ajándéka, mely amúgy is minden alkalommal titokzatos számunkra, még jobban elbűvöl bennünket, amikor azt látjuk, hogy az, aki Máriától született, minden élet forrása és fenntartója. Jézusban az Atya egy testvért adott nekünk, aki megkeres bennünket, amikor megzavarodunk és elveszítjük az irányt; egy hű barátot, aki mindig mellettünk áll; Fiát adta nekünk, aki megbocsát nekünk, és felemel bűnünkből.

Amikor otthonainkban betlehemet állítunk, az segít, hogy újra átélhessük a Betlehemben történeteket. Természetesen továbbra is az evangéliumok jelentik azt a forrást, amely lehetővé teszi, hogy megismerjük azt az eseményt, és hogy elmélkedjünk rajta; ugyanakkor a betlehemben való megjelenítése segít elképzelnünk a jeleneteket, felébreszti érzelmeinket, felhív arra, hogy érezzük bevonva magunkat az üdvösség történetébe, érezzük egykorúnak magunkat azzal az eseménnyel, amely ma is eleven és valóságos a legkülönbébb történelmi és kulturális közegekben.

A betlehem, Szent Ferenc-i eredete óta különösen is, felhívást jelent arra, hogy „érezzük”, „megérintsük” azt a szegénységet, amelyet Isten Fia választott magának megtestesülésében. És így hallgatólagosan felszólítás arra, hogy kövessük őt az alázat, a szegénység és a lemondás útján, mely a betlehemi jászoltól a keresztig vezet. Felhívás arra, hogy találkozzunk vele és szolgáljuk őt irgalmasan leginkább rászoruló fivéreinkben és nővéreinkben (vö. Mt 25,31–46).

4. Most szeretném végigvenni a betlehem különféle jeleit, hogy megértsük értelmüket, melyet magukban hordanak. Először képzeljük magunk elé a csillagos égboltot a sötét éjszaka csendjében. Nemcsak az evangéliumi elbeszélésekhez való hűség miatt cselekszünk így, hanem a hozzá kapcsolódó jelentés miatt is. Gondoljunk arra, hányszor veszi körül éjszaka életünket. Nos, Isten azokban a pillanatokban sem hagy magunkra bennünket, hanem jelenvalóvá teszi magát, hogy válaszoljon a létünk értelmét érintő legalapvetőbb kérdésekre: ki vagyok én? Honnan jövök? Miért születtem ebbe az időbe? Miért szeretek? Miért szenvedek? Miért fogok meghalni? Hogy válasz adjon ezekre a kérdésekre, Isten emberré lett. Közelsége fényt hoz oda, ahol sötétség van, és megvilágítja azokat, akik a szenvedés sötétségén mennek keresztül (vö. Lk 1,79).

A betlehem részét képező vidékről szintén érdemes pár szót ejtenünk: gyakran ősi házak és épületek romjait ábrázolja, amelyek bizonyos esetekben a betlehemi barlangot helyettesítik és a Szent Család otthonává válnak. Úgy tűnik, ezeket a romokat a 13. századi domonkos Jacobus de Voragine *Arany legendája* ihlette, melyben olvashatunk arról a pogány hiedelemről, mely szerint a római Béke-templom összeomlott, amikor egy Szűz szült. Ezek a romok mindenekelőtt a bukott emberiség látható jelei, mindannak jelei, ami romlásnak indult, megromlott és elpusztult. Ez a látvány azt üzeni, hogy Jézus a régi világban megjelenő újdonság, és azért jött, hogy gyógyítson, újjáépítsen, életünknek és a világnak visszaadja eredeti ragyogását.

5. Mily sok érzelm jár át bennünket, amikor a hegyeket, a patakokat, a bárányokat és a pásztorokat a betlehembe helyezzük! Ily módon emlékezetünkbe idézzük, amit a próféták megjövendöltek, hogy tudniillik az egész teremtés részt vesz a Messiás eljövételének ünneplésében. Az angyalok és az

üstökös azt jelzik, hogy nekünk is útra kell kelnünk, hogy a barlanghoz érjünk és imádjuk az Urat.

„Menjünk el Betlehembe, és nézzük meg, hogyan is történt mindaz, amiről hírt adott nekünk az Úr!” (Lk 2,15): ezt mondják a pásztorok az angyalok híradása után. Ez egy nagyon szép tanítás, amely a leírás egyszerűségében érkezik hozzánk. Ellentétben sok emberrel, akik ezer más dolgot akarnak csinálni, a pásztorok a leglényegesebbnek, vagyis a megváltásnak az első tanúivá válnak. A leglenézettebbek és a legszegényebbek azok, akik be tudják fogadni a megtestesülés eseményét. Istennek, aki a kisdéd Jézusban jön felénk, a pásztorok úgy válaszolnak, hogy elindulnak feléje, hogy részesei legyenek egy szeretettel és hálás csodálattal átjárt találkozásnak. Éppen ez az Isten és gyermekei között, Jézusnak köszönhetően létrejött találkozás hozza létre vallásunkat, ez adja annak egyedi szépségét, mely különleges módon sugárzik a betlehemből.

6. Általában sok szimbolikus szobrocskát helyezünk betlehemeinkbe. Főleg koldusokat és olyan embereket, akik a szív bőségén kívül más gazdagságot nem ismernek. Ők is teljes joggal állnak a kisdéd Jézus közelében, anélkül, hogy bárki kilakoltathatná vagy eltávolíthatná őket egy olyannyira rögtönzött bölcsőtől, amely körül a szegények egyáltalán nem zavarnak senkit. Sőt, a szegények a kiváltságos részesei ennek a titoknak, és gyakran ők azok, akik leginkább fel tudják ismerni Isten jelenlétét közöttünk.

A betlehemben lévő szegények és egyszerűek arra emlékeztetnek, hogy Isten azokért válik emberré, akik leginkább érzik szeretetének szükségét, és kéri közelségét. Jézus, a „szelíd és alázatos szívű” (Mt 11,29), szegényen született, egyszerű életet élt, hogy megtanítsa nekünk megragadni a leglényegesebbet és belőle élni. A betlehemből azt az egyértelmű üzenetet kapjuk, hogy nem engedhetjük, hogy megtévesszen bennünket a gazdagság és a sokféle, tiszavirág-életű boldogságjavaslat. Heródes palotája a háttérben áll, bezárva, süket az öröm meghirdetése előtt. Jászolban születte maga Isten indítja el az egyetlen valódi forradalmat, amely reményt és méltóságot ad a nincsteleneknek, a kirekesztetteknek: a szeretet forradalma, a gyengédség forradalma. A jászolból Jézus szelíd hatalommal hív az utolsókkal való osztozásra mint egy olyan, emberségesebb és testvériesebb világhoz vezető útra, amelyben senki sincs kizárva vagy kirekesztve.

A gyerekek – de a felnőttek is! – szeretnek további szobrocskákat helyezni a betlehembe, amelyeknek látszólag semmi kapcsolatuk sincs az evangéliumi elbeszélésekkel. Mindazonáltal ez az elképzelés azt akarja kifejezni, hogy ebben a Jézus által elhozott új világban van hely mindannak, ami emberi és minden teremtmény számára. A pásztoroktól a kovácsig, a péktől a zenészekig, a vizeskorsót vivő nőktől a játszó gyermekekig...: ők mind a mindennapi életszentséget jelképezik, annak örömét, hogy rendkívüli módon végezzük a mindennapi teendőket, amikor Jézus megosztja velünk az ő isteni életét.

7. A betlehem lassanként elvezet bennünket a barlanghoz, ahol Mária és József szobrát találjuk. Mária egy édesanya, aki szemléli gyermekét, és bemutatja őt azoknak, akik meglátogatják. Szobra arra a nagy titokra irányítja figyelmünket, amely megérintette ezt a lányt, amikor Isten az ő szeplőtelen szívének ajtaján kopogtatott. Az angyal híradására, aki arra kérte, hogy legyen Isten anyja, Mária teljes engedelmisséggel válaszolt. Szavai – „Íme, az Úr szolgálója vagyok: történjék velem szavad szerint!” (Lk 1,38) – mindannyiunk számára bizonyosságot tesznek arról, miként kell Isten akaratára hagyatkoznunk a hitben. Ezzel az igennel Mária Isten Fiának anyává vált, anélkül, hogy szüzességét elvesztette volna, sőt Fiának köszönhetően megszentelte azt. Isten anyját látjuk benne, aki nem tartja meg magának Fiát, hanem mindenkit arra kér, hogy engedelmeskedjen az ő szavának, és váltsa valóra azt (vö. Jn 2,5). Mária mellett, a gyermeket és anyját védő testtartásban, ott találjuk Szent Józsefet. Általában kezében botot vagy ritkábban lámpát tartva ábrázolják. Szent József nagyon fontos szerepet játszik Jézus és Mária életében. Ő az ör, aki sosem fárad bele védelmezni családját. Amikor Isten figyelmezteti Heródes fenyegetésére, habozás nélkül útnak indul, és kivándorol Egyiptomba (vö. Mt 2,13–15). A veszély elmúltával pedig visszaviszi a családot Názáretbe, ahol ő lesz a gyermek és serdülő Jézus első nevelője. József a szívében hordozta a nagy titkot, mely Jézust és feleségét, Máriát övezte, és igaz emberként mindig Isten akaratára bízta magát, és meg is valósította azt.

8. A betlehem szíve akkor kezd dobogni, amikor karácsonykor elhelyezzük benne a kisdéd Jézus szobrát. Isten így mutatja meg magát, egy kisgyermekben, hogy karunkba vegyük. Gyengeségébe és kiszolgáltatottságába rejti mindent teremtő és átalakító hatalmát. Lehetetlennek tűnik, mégis így van: Jézusban Isten gyermek volt, és ebben az állapotban akarta feltárni szeretetének nagyságát, amely egy mosolyban és kezének bárki felé történő kinyújtásában mutatkozik meg.

Egy gyermek születése örömet ébreszt és ámulatot vált ki, mert az élet nagy titka elé állít bennünket. Látva az újszülött fiuk előtt álló fiatal házások szemének ragyogását megértjük Mária és József érzéseit, akik a kisdéd Jézust nézve Isten jelenlétét érzékelték életükben.

„Az élet ugyanis megjelent” (1Jn 1,2): János apostol így foglalja össze a megtestesülés titkát. A jászol megláttatja, megérinteti velünk ezt az egyedülálló és rendkívüli eseményt, amely megváltoztatta a történelem menetét, és amelytől az évek számozása is kezdődik, Krisztus születése előtt és után.

Isten cselekvésmódja szinte teljesen ledöbbszent, mert lehetetlennek tűnik, hogy lemondjon dicsőségéről, hogy olyan emberré váljon, mint mi. Milyen meglepő látni Istent, aki magára veszi a mi magatartásformáinkat: alszik, anyukájától tejet szopik, sír, és játszik, mint minden kisgyermek! Mint mindig, Isten zavarba ejt, kiszámíthatatlan, folytonosan meghaladja sémáinkat. A betlehem tehát, miközben megmutatja nekünk Istent, ahogyan belépett a világba, arra készít bennünket, hogy gondoljunk Isten életébe illesztett életünkre; meghív bennünket, hogy tanítványává váljunk, ha el akarjuk érní az élet végső értelmét.

9. Amikor közeledik vízkereszt ünnepe, elhelyezzük a betlehembe a három bölcs szobrát. A csillagot figyelve azok a keleti bölcs és gazdag urak útnak indultak Betlehem felé, hogy megismerjék Jézust, s aranyat, tömjént és mirhát adjanak neki ajándéknak. Ezeknek az ajándékoknak is allegorikus jelentése is van: az arany Jézus királyi volta előtt tiszteleg; a tömjén istensége előtt; a mirha pedig szent emberisége előtt, mely megismeri majd a halált és az eltemetést.

Nézve a betlehemnek ezt a jelenetét el kell gondolkodnunk azon felelősségünkön, hogy minden kereszténynek evangelizátornak kell lennie. Mindnyájan az örömhír hordozójává válunk azok számára, akikkel találkozunk, és tanúságot teszünk a Jézussal és az ő szeretetével való találkozás örömről az irgalmasság konkrét tetteivel.

A mágusok azt tanítják, hogy nagyon messziről is el lehet indulni, hogy elérjük Krisztust. Ők gazdag emberek, bölcs idegenek, a végtelen szomjazói, akik hosszú és veszélyes útra indulnak, mely Betlehembe vezet őket (vö. Mt 2,1–12). A kisdéd Király előtt nagy öröm járja át őket. Nem botránkoznak meg a környezet szegénységén; nem tévóváznak térdre ereszkedni és imádni őt. Színe előtt megértik, hogy Isten, amint kiváló bölcsességgel megszabja a csillagok mozgását, úgy vezeti a történelem folyását, letaszítva a hatalmasokat és felmagasztalva az alázatosokat. És hazatérve hazájukba minden biztonnyal elmondják majd ezt a meglepő találkozást a Messiással, elindítva az evangélium útját a népek között.

10. A betlehem előtt szívesen visszagondolunk arra, amikor még gyerekek voltunk, és türelmetlenül vártuk, mikor kezdetjük el építeni. Ezek az emlékek arra indítanak bennünket, hogy mindig újból tudatosítsuk, milyen nagy ajándékot kaptunk azáltal, hogy átadták nekünk a hitet; ugyanakkor megérezzük velünk annak kötelességét és örömét, hogy gyermekeinkkel és unokáinkkal megosszuk ugyanezt a tapasztalatot. Nem számít, hogyan rendezzük be a betlehemet, lehet mindig ugyanolyan vagy változtathatjuk minden évben; csak az számít, hogy szólítsa meg az életünket. Bárhol és bármilyen formában a betlehem Isten szeretetét beszél el, Istenét, aki gyermekké lett, hogy elmondja nekünk, mennyire közel áll minden emberhez, bármilyen állapotban legyen is.

Kedves testvérek, a betlehem a hit édes és igényes átadási folyamatának része. Gyermekkortól

kezdve, majd minden életkorban arra tanít bennünket, hogy szemléljük Jézust, érezzük Isten irántunk tanúsított szeretetét, hogy érezzük és higgyük, hogy Isten velünk van, mindnyájan gyermekek és testvérek vagyunk annak a kisdednek, Isten Fiának és Szűz Mária fiának köszönhetően. És érezzük, hogy ebben áll a boldogság.

Szent Ferenc iskolájában nyissuk meg szívünket ez előtt az egyszerű kegyelem előtt, engedjük, hogy a csodálkozásból egy alázatos imádság szülessen: „köszönetünk” Istennek, aki mindenben osztozni akart velünk, hogy sose hagyjon magunkra bennünket!

Greccióban, a jászol kegyhelyén, 2019. december 1-jén, pápaságom hetedik évében.

FERENC

JEGYZETEK

- [1] Celanói Tamás: *Szent Ferenc első életrajza (Vita Prima)*, 84: *Fonti francescane*, 468. pont. [Magyar kiadás: Agapé, Újvidék – Szeged – Csíksomlyó, 1993, XXX. fejezet, 84. pont, 91. oldal.]
- [2] *Vö. ugyanott*, 85: *Fonti francescane*, 469. pont. [Magyar kiadás: XXX. fejezet, 85. pont, 91. oldal.]
- [3] *Ugyanott*, 86: *Fonti francescane*, 470. pont. [Magyar kiadás: Agapé, Újvidék – Szeged – Csíksomlyó, 1993, XXX. fejezet, 86. pont, 92. oldal.]

Fordította: Tőzsér Endre SP